

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

A1. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

Κόμμα Γ. Θεοτόκη, Υπηρεσία Παλιννοστήσεως και Περιθάλψεως, Οργανικός Νόμος του 1900.

Μονάδες 12

A2. Να γράψετε τα γράμματα της στήλης Α και δίπλα τον αριθμό της πρότασης από τη στήλη Β που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση (δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
α. Ουΐλσον	1. εξέφρασε το αίτημα για ίδρυση αγροτικών τραπεζών
β. Αλεξάνδρος Ζαΐμης	2. απεχθανόταν το τυχοδιωκτικό χρηματιστικό κεφάλαιο
γ. Αλέξανδρος Κουμουνδούρος	3. υπήρξε Γενικός Διοικητής Κρήτης
δ. Ι. Σφακιανάκης	4. επεδίωκε την αύξηση των εξοπλισμών
ε. Θεοδ. Δηλιγιάννης	5. υποστήριζε την αυτοδιάθεση των λαών
στ. Σεβ. Κυμινής	6. ίδρυσε το φροντιστήριο της Τραπεζούντας
	7. μίλησε για απαράδεκτη ξένη επέμβαση
	8. ανέλαβε τα καθήκοντα του στις 18 Σεπτεμβρίου 1906

Μονάδες 12

B1. Ποιες υπήρξαν οι οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες των Βαλκανικών πολέμων;

Μονάδες 13

B2. Τι συναισθήματα γέννησε στους Κρητικούς η μετάκληση του Βενιζέλου στην Αθήνα και ποια στάση τήρησε απέναντι στο Κρητικό ζήτημα ως Ελλαδίτης πολιτικός;

Μονάδες 13

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Στις παραμονές κατάληψης της Τραπεζούντας από τους Ρώσους, δηλαδή στις 3/16 Απριλίου του 1916, ο βαλής Τζεμάλ Αζμής μπέης, αποχωρώντας από την πόλη, άφησε τη διοίκηση της σε μια «προσωρινή» κυβέρνηση με επικεφαλής το μητροπολίτη Χρύσανθο και μέλη: το διευθυντή της αστυνομίας, το διοικητή της χωροφυλακής και τους Έλληνες Γεώργιο Φωστηρόπουλο, Π. Γραμματικόπουλο και Γ. Κογκαλίδη. «Από τους Έλληνες πήραμε τη χώρα τούτη» είπε χαρακτηριστικά ο βαλής, «και στους Έλληνες την επιστρέφουμε. Παραδίνουμε σε σας τις εκκλησίες, τις οποίες μετατρέψαμε σε τζαμιά. Κάντε τα πάλι εκκλησίες αν το θεωρείτε λογικό».

Στις 5/18 Απριλίου το απόγευμα, ο ρωσικός στρατός εισέβαλε στην Τραπεζούντα και στις 6 Απριλίου μπήκαν μέσα και οι Ρώσοι στρατηγοί Γιουντένιτς και Λιάχοβ, οι οποίοι ανέθεσαν, κι αυτοί, τη διοίκηση της πόλης στο μητροπολίτη. Ο τελευταίος, τούτη την εξουσία τη χρησιμοποίησε για να προστατέψει τους Τούρκους κατοίκους της χώρας από τους Αρμένιους στρατιώτες του ρωσικού στρατού που διψούσαν για εκδίκηση μετά τις σφαγές των ομοφύλων τους το 1915. Και τα κατάφερε, από τον ανατολικότερο Πόντο, στην Τραπεζούντα. Επίσης, στα δυο περίπου χρόνια της ρωσικής κατοχής, διέτρεφε δέκα χιλιάδες (10.000) πρόσφυγες Τούρκους που διέμεναν στην πόλη (...).

(...) Το Φλεβάρη του 1918 ο τακτικός τουρκικός στρατός μπήκε στην Τραπεζούντα, στα πρόθυρα της οποίας είχε παραταχθεί ένα τμήμα του ρωσικού στρατού που είχε απομείνει στην πόλη για να την παραδώσει στις τουρκικές αρχές.

Σαμουηλίδης Χρήστος, Ιστορία του Ποντιακού Ελληνισμού, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, σ.σ. 195-196 & 198.

Αντλώντας στοιχεία από την παραπάνω πηγή και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να αναφερθείτε στον χαρακτήρα της διοίκησης της Τραπεζούντας από τον μητροπολίτη Χρύσανθο από το 1916 έως το 1918.

Μονάδες 25

ΘΕΜΑ Δ

Για 100 περίπου οικογένειες απαλλοτριώθηκε, ύστερα από συνεχείς πιέσεις της δημοτικής αρχής και των προσφυγικών συλλόγων, ειδικός χώρος στην περιοχή Ξηρόκαμπος, στις παρυφές της πόλης, και συγκροτήθηκε εκεί προσφυγικός συνοικισμός. Η δημιουργία του συνδυάστηκε με την προσπάθεια να βρεθούν εργατικά χέρια για τη δοκιμαζόμενη βιομηχανία της Σύρου.

Χ.Λούκος, «Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Ερμούπολη», στο συλλογικό τόμο ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα, σελ. 208.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις εγκαθιστούν τους πρόσφυγες κυρίως στις πιο εύφορες ελληνικές χώρες, στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, είτε αγροτικά είτε αστικά. Επιδιώχθηκε πρώτα ν' αποκατασταθούν στις περιουσίες που είχαν εγκαταλείψει οι Τούρκοι, αλλά επειδή οι οικισμοί ήταν συγκριτικά λίγοι, κτίστηκαν εκατοντάδες νέοι συνοικισμοί, ορισμένοι από τους οποίους αργότερα εξελίχθηκαν σε αξιόλογα οικονομικά κέντρα. Οι κυβερνήσεις τους δίνουν γαίες και τα πρώτα μέσα και ζώα για την καλλιέργεια της γης. Στις χώρες αυτές ιδίως προβαίνουν ακόμη στην εκτέλεση μεγάλων έργων πολιτισμού, ανοίγουν δρόμους, κατασκευάζουν γέφυρες, εκτελούν μεγάλα λιμενικά έργα· επίσης εκτελούν μεγάλα εγχειρίσματα και αρδευτικά έργα, κυρίως σε τρεις περιοχές, στις πεδιάδες των Σερρών, της Δράμας και της Θεσσαλονίκης: διευθετούν προς όφελος της γεωργίας κοίτες χειμάρρων και μεγάλων ποταμών, όπως του Αξιού, του Στρυμόνα κλπ που με τις πλημμύρες τους νέκρωναν τις παρόχθιες γαίες

σε μεγάλο βάθος, αποξηραίνουν λίμνες, όπως του Αχινού, Γενισών, Αρτζάν, Αματόβου και τις γαίες τις παραδίδουν σε ακτήμονες πρόσφυγες και γηγενείς.

Απ.Βακαλόπουλος, Νέα Ελληνική Ιστορία, σελ. 383-384.

Στη Λέσβο το 1923, και για μια πενταετία περίπου, λειτούργησε ο «Σύνδεσμος παροχής εργασίας εις τα πρόσφυγας γυναίκας» ο οποίος βρήκες δουλειά σε πολλές Μικρασιάτισσες. Ήταν τότε που στα αρχοντόσπιτα της Μυτιλήνης εργάστηκαν ως παραμάνες και παραδουλεύτρες πολλές Μικρασιάτισσες, αρχόντισσες στον τόπο τους. Επίσης, οι «Αμερικανοί φίλοι της Ελλάδος» δημιούργησαν στη Μυτιλήνη εργαστήρια για τις πρόσφυγες γυναίκες που έφτιαχναν εργόχειρα και κεντήματα και προίκες ολόκληρες στον αργαλειό. Έτσι στη Μυτιλήνη βρήκαν απασχόληση 250 Μικρασιάτισσες.

Άννα Παναγιωταρέα, Όταν οι αστοί έγιναν πρόσφυγες, σελ. 171- 172.

Με βάση τις παραπάνω πηγές και τις ιστορικές σας γνώσεις να παρουσιάσετε τις επαγγελματικές ενασχολήσεις των προσφύγων, αγροτών και αστών κατά τα πρώτα χρόνια της προσφυγιάς στην Ελλάδα.

Μονάδες 25

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

- A1. Κόμμα Γ. Θεοτόκη:** βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 93: «Το κόμμα... Αντιβενιζελικών».
Υπηρεσία Παλιννοστήσεως και Περιθάψεως: βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 143: «Οι συνθήκες... προσφυγιάς».
Οργανικός Νόμος του 1900: βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 208: «Με τον Οργανικό Νόμο... εγκατάστασής του».
- A2. α. → 5, β. → 8, γ. → 1, δ. → 7, ε. → 2, στ. → 6.**
- B1.** Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 49: «Το κόστος των Βαλκανικών... ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος».
- B2.** Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 218-219: «Λίγους μήνες... ένοπλα τμήματα».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Κορυφαία ηγετική προσωπικότητα του ποντιακού ελληνισμού αναδείχθηκε ο Μητροπολίτης Τραπεζούντας Χρύσανθος, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε τόσο εντός όσο και εκτός Πόντου, αγωνιζόμενος για τη δημιουργία ανεξάρτητης Ποντιακής δημοκρατίας.

Σημαντική υπήρξε η συμβολή του Χρύσανθου κατά τη διετία 1916-1918, όταν ανέλαβε τη διοίκηση της Τραπεζούντας ως επικεφαλής προσωρινής κυβέρνησης μέλη της οποίας υπήρξαν ο διευθυντής της αστυνομίας, ο διοικητής της χωροφυλακής και οι Έλληνες Γεώργιος Φωστηρόπουλος, Π.Γραμματικόπουλος και Γ.Κογκαλίδης. Η παράδοση της Τραπεζούντας έλαβε χώρα στις 3/16 Απριλίου του 1916, λίγο πριν την κατάληψη της πόλης από τους Ρώσους. Ο Χρύσανθος παρέλαβε τη διοίκηση από το Βαλή Μεχμέτ Τζεμάλ Αζμί μπέη, ο οποίος δήλωσε ότι η Τραπεζούντα επιστρέφει στους Έλληνες όπου ανήκει, ενώ οι Έλληνες θα είχαν το δικαίωμα να αποκαταστήσουν τα θρησκευτικά τους δικαιώματα μετατρέποντας τα τζαμιά σε εκκλησίες επαναφέροντας τον ελληνοχριστιανικό χαρακτήρα του Πόντου.

Ο Μητροπολίτης Χρύσανθος έγινε δεκτός με ενθουσιασμό από τους Ρώσους και τους προξενικούς εκπροσώπους των άλλων κρατών, γι' αυτό όταν στις 5/18 Απριλίου 1916 ο ρωσικός στρατός εισέβαλε στην Τραπεζούντα και στις 6 Απριλίου μπήκαν οι Ρώσοι στρατηγοί Γιουντένιτς και Λιάχοβ αποφάσισαν να αναθέσουν τη διοίκηση της πόλης στον Χρύσανθο, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 249: «Λίγες μέρες... εχθροπραξίες».

Η συνετή πολιτική του και η δίκαιη μεταχείριση των κατοίκων της Τραπεζούντας αποτέλεσαν τους λόγους που ο Χρύσανθος θεωρήθηκε ο καταλληλότερος ηγέτης στην ευαίσθητη περιοχή, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 249: «Η δίχρονη... μουσουλμάνων». Κύριο μέλημα της διοίκησης του κρίθηκε η προστασία των μουσουλμάνων της περιοχής οι οποίοι κινδύνευαν από την εκδικητικότητα των Αρμενίων στρατιωτών που υπηρετούσαν στο ρωσικό στρατό, κυρίως λόγω των σφαγών που υπέστησαν οι Αρμένιοι κατά το 1915 από τους Νεότουρκους.

Σημαντικό μέρος του έργου του Χρύσανθου αποτέλεσε το γεγονός ότι βοήθησε χιλιάδες Τούρκους πρόσφυγες από τον Ανατολικό Πόντο να αποκατασταθούν στις εστίες τους, ενώ ταυτόχρονα διένεμε καθημερινό συσσίτιο σε 10.000 Τούρκους πρόσφυγες, που ζούσαν στην Τραπεζούντα.

Το Φεβρουάριο του 1918 και ενώ οι Μπολσεβίκοι είχαν επικρατήσει νωρίτερα (1917) ο ρωσικός στρατός εγκατέλειψε την Τραπεζούντα η οποία παραδόθηκε στις τουρκικές αρχές και η κατοχή της επανήλθε στα χέρια των Νεότουρκων, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 249: «Το Φεβρουάριο... Νεοτούρκων».

Η κοινωνική και πολιτική προσφορά του Χρύσανθου αναγνωρίστηκε από τις τουρκικές αρχές οι οποίες τον ευχαρίστησαν για την προστασία που προσέφερε στον τουρκικό πληθυσμό της Τραπεζούντας κατά τη διάρκεια της δίχρονης διοίκησης του επιβεβαιώνοντας τον χαρακτηρισμό «αληθινό διάλειμμα δημοκρατίας» ο οποίος της αποδόθηκε.

ΘΕΜΑ Δ

Η Ε.Α.Π. (Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων) με έδρα την Αθήνα υπήρξε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση που ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1923 και είχε ως βασική αρμοδιότητα την εξασφάλιση παραγωγικής απασχόλησης και οριστικής στέγασης στους πρόσφυγες.

Η Ε.Α.Π. διέκρινε τους πρόσφυγες σε αστούς και αγρότες και μερίμνησε ώστε να ασχοληθούν με τα ίδια ή παρόμοια επαγγέλματα μ' αυτά που ασκούσαν στην πατρίδα τους, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 153-154: «τη διάκριση... και αλλού». Έδωσε έμφαση στην αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων ωθώντας τους να εγκατασταθούν κυρίως στη Μακεδονία και στη Δυτική Θράκη και γενικά σε περιοχές που υπήρχαν αυξημένες γεωργικές δυνατότητες και εγκαταλελειμμένα μουσουλμανικά και βουλγαρικά κτήματα (Κρήτη, Λέσβος, Λήμνος και αλλού). Ωστόσο εκατοντάδες νέοι συννοικισμοί συγκροτήθηκαν, επειδή οι

πρώην μουσουλμανικοί ήταν, συγκριτικά με τις ανάγκες, λίγοι. Σε σύντομο χρονικό διάστημα εξελίχθηκαν σε σπουδαία οικονομικά κέντρα στηρίζοντας το θεσμό των μικρών γεωργικών ιδιοκτησιών. Εκτός από τον κλήρο γης και τη στέγη, στους αγρότες πρόσφυγες παραχωρούνταν ζώα και τα απαραίτητα μέσα (εργαλεία, σπόροι, λιπάσματα) για την καλλιέργεια της γης.

Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων στην αγροτική οικονομία υπήρξαν καθοριστικές καθώς οι πρόσφυγες με την εργατικότητα που τους διέκρινε και την υιοθέτηση νέων καλλιεργητικών μεθόδων (αμειψισπορά, πολυκαλλιέργεια) αύξησαν τις καλλιεργούμενες εκτάσεις περίπου κατά 50% και διπλασίασαν τη γεωργική παραγωγή μέσα σε μια δεκαετία. Μάλιστα, οι ελληνικές κυβερνήσεις προκειμένου να αυξηθούν οι γεωργικές εκτάσεις προχώρησαν στην εκτέλεση μεγάλων έργων υποδομής εγγειοβελτιωτικών και αρδευτικών, κυρίως στις μεγάλες πεδιάδες της Μακεδονίας (Σερρών, Δράμας, Θεσσαλονίκης) με διευθέτηση χειμάρρων και ποταμών και με αποξηράνσεις λιμνών, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 167-168: «Κατ' αρχήν... στην πατρίδα τους».

Οι δυνατότητες επαγγελματικής αποκατάστασης για τους πρόσφυγες στο αστικό περιβάλλον ήταν περιορισμένες. Το κράτος είχε υποχρέωση να εξασφαλίσει στους αστούς ανταλλάξιμους μόνο στέγαση. Η ανεύρεση εργασίας ήταν προσωπική υπόθεση του πρόσφυγα. Το πρώτο διάστημα εργάστηκαν περιστασιακά κάνοντας μεροκάματα σε οικοδομές και εργοστάσια ή εργάζονταν ως εργάτες σε έργα υποδομής και ως ναυτεργάτες στα μεγάλα λιμάνια της χώρας, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 157-158: «Οι περισσότεροι... λιμανιών κ.α.».

Η βιομηχανία υπήρξε ένας τομέας στον οποίο η παρουσία των προσφύγων υπήρξε μεγάλη καθώς διακρίθηκαν είτε ως εργάτες είτε ως κεφαλαιούχοι. Οι επιχειρηματικές ικανότητες, η τεχνογνωσία των προσφύγων σε συνδυασμό με την παροχή φθηνού εργατικού δυναμικού αναζωογόνησαν την ελληνική βιομηχανία και διπλασίασαν τον αριθμό των βιομηχανικών μονάδων. Ένα τέτοιο παράδειγμα βιομηχανικής ανάπτυξης σημειώθηκε στη Σύρο, όπου συγκροτήθηκε προσφυγικός συννοικισμός χωρητικότητας 100 περίπου οικογενειών, οι οποίες εργάστηκαν στη βιομηχανία του νησιού. Η συμμετοχή των προσφύγων υπήρξε μεγαλύτερη στην κλωστοϋφαντουργία, την ταπητουργία, την μεταξουργία, την αλευροβιομηχανία και την παραγωγή οικοδομικών υλικών, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 168: «Η άφιξη... γηγενών». Η Ε.Α.Π., επίσης, ανέλαβε τη χρηματοδότηση οικοτεχνικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων στα αστικά κέντρα συμβάλλοντας στην ανάπτυξη βιομηχανικών μονάδων, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 157: «Την αστική... εργασίας».

Σημαντική υπήρξε η συμβολή των γυναικών προσφύγων στη βιομηχανική ανάπτυξη του τόπου, βλ. σχολ. βιβλ., σελ. 169: «Η άφιξη... ενδυμάτων». Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί ο «Σύνδεσμος παροχής εργασίας εις τας πρόσφυγας γυναίκας» στη Λέσβο το 1923, ο οποίος συνέβαλε στην ανεύρεση εργασίας σε πολλές Μικρασιάτισσες. Άλλες από αυτές εργάστηκαν ως παραμάνες και παραδουλεύτρες στα αρχοντικά της Μυτιλήνης ή στελέχωσαν εργαστήρια για την παραγωγή εργοχείρων, κεντημάτων και προικών, φτιαγμένα όλα στον αργαλειό. Υπολογίζεται ότι περίπου 250 Μικρασιάτισσες απασχολήθηκαν στη Μυτιλήνη τονώνοντας την εγχώρια οικονομία.

Συμπερασματικά, οι πρόσφυγες μεσοπρόθεσμα ωφέλησαν οικονομικά τη χώρα και σε προσωπικό επίπεδο ξαναδημιούργησαν όσα έχασαν μέσα στην καταστροφή.

Επιμέλεια

Καλουτσάκης Αγησίλαος • Φαρσάρη Ελένη